

הרב משה הרשלר

ספר פסק לרבנו אליעזר בן יהודה מגרמייזא (מתוך כתב־יד)

בסוף ספר תאג"י נשארו חלקים של ספר בשם ספר פסק, לבעל הרוקח שממנו כתב את "שער הפסק" וצרפו לשעריו הרבים של פירושו לתורה. אני מביא כאן ספר זה מתוך שני כתבי יד, שכנראה מקור אחד להם, או שנעתקו אחד מחברו. כתב־היד קשים לקריאה וגם נקרעו בסופם. ציינתי "פסק" באמצע פסוק בצורת קו עומד I כפי שהוא בכתה"י ונקודתיים (:). בסוף פסוק, יש לציין שפיסוק זה זהה עם פיסוק המסורה.

ישא ה' פניו אליך¹. בכל מקום שתמצא פסק כאילו הוא סוף פסוק. יאר ה' בעולם הזה² ויחנך, ישא ה' עונך, ימחול לך כשתרבה לפניו תחנונים³. יאר ה' I פסק⁴. שאינו מדבר על פנים בלבד אלא דברים אחרים. יאר ה', עינך בתורה ובמצות שתבא לאמת⁵. ה' ימלוך לעולם ועד⁶ פסק⁷. ימלך חסר. לעלם חסר⁸. אע"פ שמלכותו אינו מראה על ד' אומות בעולם הזה. ה', הוא אדון ואין אחר אדון. וכתוב⁹ אני ישנה ולבי ער, אני ישנה בגלות¹⁰ שנאמר¹¹ עורה למה תישן, ולבי ער שנאמר¹² כי יום נקם בלבי, ושם תאמר לעולם הוא בלבי, ת"ל¹³ אני ה' בעתה אחשנה. ה' ימלוך, השם הקדים למלכות ודוד הקדים המלכות לשם, שנאמר¹⁴ ימלוך ה'. לעולם¹⁵, לפי שאמר¹⁶ ודרך רשעים יעות, ואין השם חל על הרעה¹⁷ לקיים מה שנאמר¹⁸ לעות אדם בריבו ה' לא צוה. ה' ימלוך, לאחר ד' גלויות¹⁹ תחזור המלוכה ליושנה לכך ד' תיבות בפסוק.

1. במדבר ו כד, כה, כו. 2. במד"ר פי"א ז'.
3. במד"ר שם. וברוקח ויחנך חנם, כאדם שמסביר פנים לחבירו בקירון פנים.
4. וכן במסרה: יאר ה' פסק.
5. במד"ר פי"א ו: יאר זה מאור תורה שיאיר עיניך ולבך בתורה. 6. שמות טו יח.
7. גם בפי' הרוקח (שמות עמ' פב) ה' ימלוך פסק לעתיד שידעו שמו שהעלים מן העולם.
8. וכן במסרה. וכן במדרש חסרות ויתדות אות כט. 9. שה"ש ה ב.
10. שה"ש זוטא פ"ה א, פי' הרוקח לשה"ש שם. 11. תהלים מד כד. 12. ישעי' סג ד.
13. שם ס כב. 14. תהלים קמו י. 15. כעת ל"מ מדרש זה. 16. תהלים קמו ט.
17. בר"ר פ"ג ו. תנחומא תזריע ט, תוס' תענית ג א ד"ה ואלו.
18. איכה ג לו-ז: לעות אדם בריבו ה' לא ראה מי זה אמר ותהי ה' לא צוה. 19. עי' ויק"ר כט י.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן²⁰, פסק. כל האומר אמן בעולם הזה זכה לאומרו לעתיד לבא²¹. אמן, מאי אמן אל מלך נאמן²². שכל החותם הוא עיקר²³, וכשיאמר הברכה יחתום אמן. וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו²⁴, פסק, ליחד שם משיח יהא שמו ה'²⁵. וכן בית ה', שנאמר²⁶ ויקרא שם המקום ההוא ה' I יראה, פסק. הרי הבית. כמו כן, וירושלים תשכון לבטח וזה אשר יקראו לה ה' I צדקינו²⁷, פסק. שירושלים תקרא בשם²⁸. ושם העיר מיום ה' I שמה²⁹, פסק. אל תקרי שמה אלא שמה³⁰.

ותשא אתי רוח I פסק, בין הארץ ובין השמים³¹. ותשא את רוחו אצל מעשה מרכבה למעלה מן השמים והביאו אצל המרכבה, ואחר כך הראה לו ירושלים של מעלה, ואחר כך בין הארץ ובין השמים לירושלים של מטה³².

כה אמר ה' על הדם I תאכלו³³, פסק. לומר שהיו בועלין נידות. ד"א שלא יאכלו עם הנידות.

והעבירני עליהם סביב I סביב³⁴, פסק. כי יחזקאל היה כהן³⁵ וכשהיה קבר פתוח מצד אחד היה מעבירו בהיקף ג' רוחות עליהם סביב בסמוך כי מוציא לטומאה לצד אחר³⁶.

ועל הנחל יעלה על שפתו מזה I ומזה כל עץ מאכל³⁷. מזה מיניין מה שאין מזה, ושאר מיני מגדנות יצאו שאינו מין אלו כמו עשבים טובים ופרי האדמה³⁸.

ויקרא אלוקים I לאור יום³⁸. כי אור נברא ביום ראשון אדם הסתכל מסוף העולם ועד סופו⁴⁰, והפסיקה עד ואהביו כצאת השמש⁴¹.

שמע ישראל ה' אלוקינו ה' I אחד⁴². פסק קודם אחד, לומר ג' שמות, אע"פ שנראה פעמים כדמות בחור⁴³ שנאמר⁴⁴ בחור כארזים, וכתוב⁴⁵ שחורות כעורב, וכתוב⁴⁶ ועתיק יומין יתיב, וכתוב⁴⁷ ושער רישיה כעמיר נקי וכתוב⁴⁸ כמראה הקשת. ה' אלוקיך אש אכלה⁴⁹. וכתוב⁵⁰ אור ישראל לאש וקדושו [ל]להבה. וכתוב⁵¹ אותי עזבו מקור מים חיים. דודי צח ואדום⁵². ה' קנא ונוקם⁵³. וכתוב⁵⁴ רחום וחנון. אעפ"כ אינו כי אם רשות. וה' אלקים אמת הוא אלקים חיים ומלך עולם⁵⁵. לא יראני האדם וחי⁵⁶. וכתוב⁵⁷ לא ראיתם כל תמונה. וכתוב ותמונת ה' יביט⁵⁸. ויראו את אלוקי ישראל⁵⁹. וכתוב⁶⁰ ראוך מים, וכתוב⁶¹ לא איש אל. וכתוב⁶² איש מלחמה. לכך ה' פסק, לומר אעפ"כ שבהרבה ענינים אחר הוא, אחד הוא הבורא, ברוך כבוד ה' ממקומו⁶³.

ה' אלוקינו ה' I פסק, כלומר שמות הרבה יש לו ולעתיד לבוא ה' אלוקינו ה' אחד. בעולם הזה ניתן רשות לעשות על ידי שדים וכשפים והשבעות, ולעתיד לבא כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלקים לבדך⁶⁴.

20. תהילים פט נג.

21. דב"ר פ"ז א. 22. שבת קיט ב. 23. ע"י ברכות לג ב. וע"ש נג ב גדול העונה אמן כו'.

24. ירמיה כג ו. 25. ב"ב עה ב, אכ"ר פ"א נא, וראה רד"ק ירמיה שם.

26. בראשית כב יד. וע"י להלן. 27. ירמיה לג טז.

28. רד"ק שם. 29. יחזקאל מח לה. 30. ב"ב ואיכ"ר שם ומדה"ג תבוא כו (עמ' תקעט).

31. יחזקאל ח ג. 32. ע"י תנחומא בראשית ה. 33. יחזקאל לג כה.

34. שם לז ב. 35. שם א ג. 36. ע"י רד"ק שם סנהדרין צב ב.

37. יחזקאל מז יב. 38. ע"י סנהדרין ק א, תנחומא בראשית ו, פנחס יד.

39. בראשית א ה. 40. בר"ר פ"ג ו, שמ"ר וריש פל"ה חגיגה יב א. 41. שופטים ה לא.

42. דברים ו ד. 43. מכלתא בשלח בשירה פ"ד, יתרו דבחדש פ"ה. 44. שה"ש ה טו.

45. שם ה יא. 46. דניאל ז ט. 47. שם. 48. יחזקאל א כח.

49. דברים ד כד. 50. ישעי' י יז. 51. ירמ' ב יג. 52. שה"ש ג י.

53. נחום ו ב. 54. שמות לד ו. 55. ירמ' ו י. 56. שמות לג כ.

57. דברים ד טו. 58. איוב ד טז. 59. שמות כד י. 60. תהלים עז יז.

61. במדבר כג י. 62. שמות טו ג. 63. יחזקאל ג יב. 64. תהלים פו י.

והשיבך ה' I מצרים⁶⁵, פסק. והשיב אותם מכל המקומות למקומם, ואחר כך למצרים⁶⁶, ויקח יוחנן בן קרח את כל שארית יהודה אשר שבו מכל הגוים אשר נדחו שם לגור בארץ יהודה. ובאו ארץ פלשתים.

והשיבך ה' I. פסק. לומר מאור כשדים יצא אברהם אבינו, ובניו ישובו שם, מן האש יצאו ולאש ישובו⁶⁸ בניו חזקיה מישאל ועזריה. וכשם שאברהם ניצול כך בניו.

ויקרא את שם המקום ההוא ה' יראה⁶⁹, פסק. לומר שקרא ה' ⁷⁰, שידע מה שכתב ושם העיר מיום ה' שמה, וקרא את שם המקום ההוא ה' ⁷⁰, וזהו והאר⁷¹ פניך על מקדשיך השמים למען ה' והעיר אשר נקרא שמך עליה, ולמה נאמר, והלא אצלו כתיב⁷² כי שמך נקרא על עירך ועל עמך, אלא למען אברהם שקרא שמו ה'. ויקרא שם המקום ה' ⁷³.

בורא ניב שפתים שלום I שלום לרחוק ולקרוב אמר ורפאתיו⁷⁴. פסק בין שלום I שלום, לומר צריך שתבקש על החולה אם שפתותיו בלא גמגום מ[ר]יבבות כר' חנינא בן דוסא בידוע שגזר ואמר ה' ורפאתיו⁷⁵. שם עוד ינובון בשיבה⁷⁶, ואם אין שגורה לא יחיה, לכך פסק בין שלום I שלום. וכן אמר⁷⁷ גם כי אזעק ואשוע סתם תפילתי ואם שגורה ירפא שנאמר אז מקרא ואני אענה⁷⁸ אז תקרא וה' יענה⁷⁹. קראני ואעניו⁷⁹ * ד"א שלום I שלום קודם גזירה נשמעת תפילתו לאחר גזירה אין תפילתו נשמעת⁸¹.

ויקרא אלקים I לאור יום⁸¹, אם יזכו כאור שבעת הימים ואם לא יפסק אור גדול כדאמרינן חגיגה⁸². ד"א פסק, לומר שיחשיך על מצרים אבל לישראל היה אור.

ויקרא אלקים I את האדם בצלמו⁸³. פסק. אם זכה יפסוק הדין כי אלקים דיין⁸⁴ ד"א ויתעצב על לבו⁸⁵ נחמתי כי עשיתם⁸⁶, אע"פ שברא אדם נתעצב לא היה בוראו כי אם כגבר(?)⁸⁷.

ויפל ה' אלקים I תרדמה⁸⁸. פסק על השם, הנה לא ינום ולא יישן שומר I ישראל⁸⁹. ויבן ה' אלקים I את הצלע⁹⁰, פסק, לומר לכתחילה לא רצה לעשות כך שברא חוה ראשונה וכשמרדה באדם בנה הצלע⁹¹. ד"א לא היה לו לכתוב אלא ללמד דרכיו לבני האדם לקשט כלות⁹², ד"א לא רצה להזכיר השם אצל אשה, והפסיק.

הבאה אלי עשו I כלה⁹³. פסק, כלומר אם עשו כמו הצעקתה אז אעשה כלה בהם⁹⁴. ד"א לאחר גזירה, לאחר גזירה לא יועיל תשובתם⁹⁵. ד"א אפילו אני שותק ריבה של נערה אינו שותק שנאמר הכצעקתה⁹⁶, לכך הפסיק.

חלילה לך מעשות I כדבר הזה⁹⁷, פסק, אמר אברהם הפסק הדין כי חולין הוא לך⁹⁸. מעשות I כדבר⁹⁹. פסק, מעשות אפילו פחות ממנה ולא כדבר הזה, כדאיתא בבראשית רבה¹⁰⁰.

65. דברים כח סח. 66. ועי' פי' הרוקח ובעל הטורים שם. 67. ירמי' מג ה.
68. עי' ב"ק ס ב. 69. בראשית כב יד. 70. עי' למעלה, והערות 28-29. 71. דניאל ט יז.
72. שם שם יט. 73. וכן בפי' הרוקח (עמ' קעו). 74. ישעי' נז יט. 75. ברכות לד ב.
76. תהלים צב סו. 77. איכה ג ח. 78. ישעי' סה כד. 79. שם נח ט.
79 * תהלים צא, טו. 80. ר"ה טז א. 81. בראשית א ה. 82. יב ב.
83. בראשית א כז. 84. עי' סנהדרין סו א ועוד. 85. בראשית ו, ו. 86. שם שם ז.
87. ל"י לפענחו כעת. 88. בראש' ב כא. 89. תהלים קכא ד. 90. בראשית שם כב.
91. וכן במדרש הנעלם ב"ח טו: ועי' תו"ש בראשית שם אות רעח, ושם סט רנו מא' ב' דבן סירא ועי' הערה שם. ועי' שבלי הלקט ב, קמד.
92. עי' שכת צה א, בר"ח פי"ח א. תנב וירא ד. ווידר"נ פ"ד ועוד.
93. בראשית יח כא. 94. עי' בר"ר פמ"ט ו, מכלתא בשלח דשירה פ"ה. 95. עי' ר"ה טז א.
96. בר"ר שם: אפילו אני שותק דינו של ריבה אני מניח אותי לשתוק סנהדרין קט א.
97. בראשית מח כה. 98. ע"ז ד א. 99. בראשית שם שם. 100. בר"ר מט ט.

וישכם I אברהם בבוקר¹⁰¹. היה מתרעם איך ישלח ישמעאל, שמא יעבוד ע"ז כאשר עשה, והפסיק דרכו ואע"פ שלחן.

כי (הנה) [היה] ה' I עמך¹⁰². פסק, אמרו פלשתים ראינו מעשיך ומעשה אבותיך טובים. לכן תהי נא אלה, אבל כשחטאו בניך אין ה' עמם, ואין אנו צריכים אז ברית. ד"א אין ה' עם הצדיקים כל כך בעולם הזה, וכי¹⁰³ בזקנותו ותכהינה עיניו מראות¹⁰⁴, לכך פסק בין ה' I עמך.

שנים עשר עבדיך אחים I אנחנו. פסק, על שם שנצנצה בם רוח הקודש¹⁰⁶, והפסיק, לומר, לעולם י"ב שבטים כולם כגן עדן. שעשה ראובן תשובה¹⁰⁷ ובזכותם העולם עומד. י"ב מזלות כנגדם י"ב חדשים¹⁰⁹ שנאמר¹⁰⁹, יצב גבולות עמים למספר בני ישראל. ועשה פסק, שלא ידעו מה אמרו ברוח הקודש.

שרפים עומדים I ממעל לו¹¹⁰, מליאים את ההיכל¹¹¹ שרפים עומדים מאה, רמז שבבית שני יהיה ק' על ק' אמה ברום ק' אמה¹¹⁵. ועוד רמז שהשרפים אחד מק' משמש לו שהרי כתיב¹¹⁶ אלף אלפין ישמשוניה וריבו ריבון (מ)קדמוהי יקומון. אלף אלפים זהו אחד מק' לריבוא ריבון, ובית שני היה אלף אלפים אמות, ורמז ופסק כל זמן ששוליו מלאים את ההיכל, זה ענן הקטורת ששרפים עומדים ולא ממעל לו אלא למרחוק, ואפילו חיות איך כששוליו מלאים את ההיכל, וכבודו בין הכוכבים.

ענן הקטורת מלא את ההיכל, וכתיב¹¹⁷ וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקודש וגו', כל זמן שישראל אומרים שירה וקדושה וקושרו הממונה ומתקן כתר, ועולה על ראש הכבוד, שנאמר¹¹⁸ הסר מעלי המון שיריך. מכלל שהשירה עליו, כל זמן ששוליו מלאים את ההיכל שישראל בבתי הכנסיות אומרים שיר שרפים עומדים שותקים וממתינים, ואחר כך וקרא זה אל זה ואמר קדוש, פסק, לומר יש שאין רשאין לומר קדוש אלא פעם אחת לעולם כדאמרינן בשחיטת חולין¹²⁰.

הדפוס
13676

101. בראשית כב ג.	102. שם כו כח.	103. בר"ר פס"ד י.
104. בראשית כז א.	105. שם מב יג.	106. אבדר"נ נו"ב פמ"ג, בב"ר פצ"א ל.
107. ע"י שבת נו ב.	108. פדר"א פ"ו, אכ"ר פ"ז יג. וע"י ברכות לב ב.	109. דברים לב ב.
110. ישע"י ו ב.	111. שם שם א, ור"ת "מאה".	115. ב"ב ג א.
117. ויקרא טז יז.	118. עמוס ה כג.	119. ישע"י ו ג.
		120. חולין צא ב.